

"PERTEV PAŞA, MEHMED SAİD" 62

923.95607
Ali.6

Geçen Asırda Devlet Adamlarının. S. 47-50

Pertev Paşa

21 KASIM 1997

Abdülkadir Erdöğün

Vakıflar Der.

s.2; sf.233-240, 1942

160062

PERTEV MEHMED SAİD PAŞA

-
- 1 MUHAMMED ŞERİF AZARKAN, Mehmed Said Pertev Paşa Divanı (Transkripsiyon ve Tahlil), Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2013

günümüze dört eseri gelmiştir. Bunlar “Sözdizimi Üzerine” adlı eseri ile “Zamirler Üzerine”, “Bağlaçlar Üzerine” ve “Belirteçler Üzerine” isimli üç küçük risalesidir. Bkz. “Apollonius” mad. Encyclopedia Britannica.

³⁸ Encyclopedia Britannica, *Linguistics*, Greek and Roman antiquity, Deluxe Edition 2004. (CD Room)

³⁹ Bu, muhtemelen, adı geçen makalenin yazarının, “Arap gramerinin gelişim sürecinde dayandığı kaynaklar nelerdir?” sorusunu cevaplarken ifade ettiği şeylerdir. Yazarın cevabı şu idi: “Arap gramerinin kaynakları Arap dilinin bizzat kendisidir.”

⁴⁰ Encyclopedia Britannica, *Linguistics*, The role of analogy. Deluxe Edition 2004. (CD Room)

⁴¹ Geniş bilgi için bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, MEB, İstanbul 1991, III, 174-179.

⁴² Geniş bilgi için bkz. Abdulkadir b. Ömer el-Bağdadi, *Hizânetu'l-Edeb*, Darsâdır (Birinci Baskı), Beyrut 1881, I, 3-5.

⁴³ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Cumel fi'n-Nahv*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1987.

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz. “A Grammar of Classical Arabic Language”, Howell, Mortimer Sloper, Allahabad, 1883, s. XXXIV-XXXVI (Önsöz).

⁴⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Kitâbu'l-Kifâye fi 'İlmi'r-Rivâye*, Haydarâbâd 1357, s.432.

⁴⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru İhyâ'î'l-İslâm, Birinci Baskı, 1326, IX, 138-139.

⁴⁷ ez-Zehabî, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mizânü'l-İ'tidâl*, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Sheikhupura Pakistan, IV, 575.

⁴⁸ Muhammed M. Abdullatif b. el-Hatîb, *el-Furkân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, s.43.

Özet : Bu makalenin amacı, Osmanlı devlet adamı ve şair Pertev Paşa'nın *Durr-i Musaffâ* adlı na'tının tanıtılmasıdır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Pertev Paşa'nın biyografisi verilmiş, ikinci bölümde na't kavramı açıklanmış, üçüncü bölümde ise na't, Arapça aslı ve Türkçe çevirisiyle birlikte takdim edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Pertev Paşa, na't, Durr-i Musaffâ

Pertev Pasha and the Eulogy of Durr-i Musaffâ

Summary: The purpose of this article is to present the Durr-i Musaffâ eulogy of Pertev Pasha that Ottoman State Man and poet. The article consists of three sections: While the first section deals with the life and works of the poet, the second section examines the concept of eulogy. The third present the eulogy with the Arabic origin and Turkish translation..

Keywords: Pertev Pasha, eulogy, Durr-i Musaffâ.

Kanunî Süleyman Devri Vezirlerinden Pertev Paşa'nın Hayatı ve Eserleri

ABDÜLKADIR ERDOĞAN

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Müdürü

15 TEMMUZ 1993

Bütün servetini memleketin imarı ve halkın intifarı yolunda sarfetmiş olan Pertev Mehmed Paşa'nın hal tercemesi pek karışık ve şahsiyeti hakkında bilinmesi icab eden malûmat çok dağınıktır. Esasen bir köle iken Osmanlı Devletinin istilâ devrinde tedricen ikinci vezirlik mertebesine kadar yükselmiş ve yurdun her köşesinde yüksek eserler vücutte getirmekle o zamanlar ün almış olan Pertev Mehmed Paşa'nın neden bu kadar ihmal edilmiş olduğuna hayret edilir. *Kamus-ül-âlâm* ve *Lûgati Tarihiye ve Coğrafiye* gibi eserlerde bir takım döküntü paşaların adlarına sayfalar ayrılmışken Pertev Paşa'nın hal tercemesi şöyle dursun adı bile anılmamıştır. Yalnız *Sicilli Osmanî* sahibi Süreyya Bey eserinde Pertev Paşa'ya temas etmiş ve hakkında yedi satırlık bir kadirşinaslık göstermişse de onun da aşağıda izah edileceği veçhile kaydettiği şeylerin eksik olduğu anlaşılmıştır. Biz burada eserlerine dair vereceğimiz malûmattan önce paşanın şahsiyetini tanıtmayı ve onun nasıl bir adam olduğunu kısaca anlatmayı düşündük.

Pertev Paşa soyca Hersekli bir köledir. Doğum tarihi ve babasının adı belli değildir. Yalnız Hadım İbrahim Paşa'ya âid bir vakfiyenin sonundaki (50) şahid arasında üçüncü olarak Pertev Paşa b. Abdüssamed imzası görüldüğüne göre babasının Abdüssamed adlı bir zat olduğuna itimad etmek lâzım geliyorsa da bunun sonradan konmuş bir ad olmasında tereddüt edilmemelidir. Kendisi mühtedi olan bir kimsenin babası müslim adı alamıyacağı gibi her ikisinin birlikte ihtida ettiğini kabul etmek te vesikasız muteber olamaz. Gerek Selçuklu ve gerek Osmanlı tarihinde gelip geçen mühtedi ricalin gayri müslim olan babaları kendi adlarıyla anılmazdır. (Allahın kulu) manâsını ifade eden Abdullah, Abdülmennan,

Abdürrahman, Abdüssamed gibi bir terkiib ile yad ve zikri icab ettikçe bu şekilde irad edilirdi. İşte paşanın da (İbni Abdüssamed) tarzında imza kullanmasının sebebi bu âdete itiba etmek maksadile olsa gerektir. Dördü erkek, ikisi kızdandı ibaret altı çocuğunun anası Fütüha Hatun'un da dönme bir kadın olduğuna kanaat edilebilir. Paşa'nın vakfiyesinde (فترحه بنت رب الاعلى) ibaresile adı geçmekte, bu terkiib de (Allahın Kızı) manâsını ifade eylemektedir.

Sadrızam Sokullu Mehmed Paşa gibi Pertev Paşa da meşhur Defterdar İskender Çelebi'nin kölelerinden birisi idi. İskender Çelebi'nin arkasında altıyüzden fazla köle taşıdığı malûmdur. Bunlar içinde onbeşi muahharen vezaret mertebesine kadar yükselmişlerdir ki Pertev Paşa da bunlardan birisi idi. Pertev Paşa ilk terbiyeyi İskender Çelebi dairesinde görmüş ve sonra sarayın harem kısmına girerek orada terakki istidadını daha ziyade göstermiştir. Defterdar İskender Çelebi kıymetli bir zat olmakla beraber debdebe ve daratı da çok severdi. Kanunî Süleyman'ın eniştesi İbrahim Paşa, İran seferinde bunu istirkab ile Bağdad çarşısında sebebsiz olarak astırmıştı. O zaman bütün emlak ve emvali müsadere ve sayısız altıyüzü bulan kölesi pazarda satılmayıp şuna buna çırağ edilmiş ve güzide zümresi de seçilerek sarayın harem kısmına alınmış idi. Pertev Mehmed Paşa'nın da bu zümre arasında saraya seçilenlerden birisi olduğu sezilmektedir. Pertev Paşa saraydan Kapıcıbaşılıkla ayrılmış, Yeniçeriağası ve Rumeli Beylerbeyi olmuş ve en nihayet ikinci vezirlik mertebesini bulmuş ve devletin daha bir çok mühim hizmetlerinde bulunmuştur. Bir köle parçasının böyle vezaret mevkiine kadar yükselmesine hiç de hayret edilmemelidir. O devirdeki vezirlerin hemen hemen hepsi de böyle idi.

Kay.: Y. Yusupov, Harezmi Şairleri, Taşkent 1967), Y. Mirzayev, "Pertev", *Özbek Tili ve Edebiyatı*, 1969, nu. 2; ÖZSE, Taşkent 1976, 8/ 435. •Özbekistan Yaz. Krl.

PERTEV Paşa (1785-1837): Divan şairi ve devlet adamı. Asıl adı Seyyid Mehmed Sa'id'dir. Hicaz'dan Anadolu'ya, sonra Kırım-Bahçesaray'a hicret eden ve Nakibüleşraf tayin olunan bir ailedendir. Kırım Ruslar tarafından zappedilince Şeyhülislâm Es'adzâde Mehmet Şerif Efendi, aileye İstanbul'a gelme tavsiyesinde bulundu; Sultan I. Abdülhamid tarafından irade çıkarıldı. Mehmed Pertev, Kırım'da satılan emlak ve arazinin parasıyla alınan mülklerden Darıca -Demirciler Köyündeki dedesi Hamdullah Efendinin çiftlik evinde doğdu. Babası ulemadan İbrahim Efendi, annesi Ordu-yi Hümayun Şeyhi Halil Efendinin kızı Hatice Hanımdır. Büyük kardeşiyle İstanbul'da Sıbyan Mektebine devam etti. Tanınmış hocalardan medrese öğrenimi gördü. Annesinin akrabasından beğlikçi kisedarı Hacı Ahmed Efendinin görüşüyle ilim yolunu bırakarak 1801'de Divan-ı Hümayun rüüs kalemine, 1805'te de Divan kalemine girdi. *Pertev* mahlası kendisine bu kalemde verildi, asıl adı unutuldu. 1806'da Sadaret Mektubi Odasına nakledildi. Burada liyakatiyle Reisülküttab Galib Efendinin takdirini kazandı; birlikte iki defa Rusya'ya gitti. Rusça öğrendi. Dönüşte Amedî kalemine memur oldu. 1820'de amedciliğe, 1824'te Divan-ı Hümayun beylikçiliğine; 1826'da reisülküttaplığa getirildi. Pertev Paşanın reisülküttaplığı Mora isyanına ve İngiltere, Fransa ve Rusya'nın muhtar bir Yunan devletinin kurulması için Osmanlı Devletine baskı yaptığı döneme rastladı. Bu üç devletin muhtar bir Yunan devletinin kurulmasını kararlaştırdığı "Petersburg Protokolü"nü Osmanlı Devletinin iç işlerine karışıldığı gerekçesiyle kabul etmedi. Rusların Osmanlı sınırlarına saldırması üzerine Rusya'ya savaş açılmasını destekledi. Fakat savaşın aleyhte sonuçlanması, imzalanan Edirne Muahedesindeki takdir edi-

len çalışmalarına rağmen bağımsız bir Yunan Devletinin kurulmasını öngören 1829 "Londra Protokolü"nü kabul edilmesinden sonra azledildi. Aynı yıl Girit isyanının başlaması ve Osmanlı Devletiyle Mısır Valisi Mehmed Ali Paşanın arasının açılması üzerine önce M. Ali Paşa meselesinin halli için, Pertev Efendinin sadakat ve liyakatinden emin, bazı vekillerin teklifiyle Mısır'a gönderildi. Pertev Paşa, Kahire'de uzun konuşmalardan sonra devletin çok ciddi arzularını kabul için M. Ali Paşayı ikna etti. Sultan II. Mahmud bu durumdan çok memnun oldu. Pırlanta ile süslü paha biçilmez bir kılıcı kendi eli ile şaire kuşattı. Bab-ı Ali tarafından tebrik ve Sadaret Kethüdalığına tayini emrolundu. 1835 da vezirlik ve müşirlik verilerek sivil paşa ünvanıyla Umur-ı Mülkiye nazırı oldu. Sultan II. Mahmud'un ara ara kendisine misafir olması, Cağaloğlu'nda vaktiyle "Çifte Saray"ın bulunduğu arsayı bozulan sağlığı için konak yapılmak üzere - sarf-ı nazar edilmesi hakkındaki niyazını kabul etmeyerek- ihsanda bulundu. Yerli sanayinin devamı ve gelişmesi için her türlü gerekenin ülkeden tedarikine çalışılması konusundaki görüşleri ile tanındı. Edirne'de öldü. Burada cenazesi kalabalık bir törenle kaldırıldı, Seyyid Celaleddin Türbesinin yanında gömüldü. Kabri, çok müteessir olan hükümdar tarafından itina ile yaptırıldı, eski dostlarından Lebib Efendinin söylediği *Beyt-i Firdevs ola menzîl-i Pertev Pâşâ* 1253 tarihli mısraı, mezar taşına hakkolundu. Hırka-i Saadet Dairesinde hergün okunan duada isminin zikredilmesi emr olundu. Arap ve Fars dillerini bu dillerle nazım ve nesir yazacak kadar iyi bilirdi. Rusça'ya da hakimdi. III.Selim tarafından küçük bir zaviye olarak inşa ettirilen, mürşidi A. Behçet Efendinin de medfun bulunduğu Üsküdar Selimiye Derghânını, civardaki evleri satın alarak ihtiyaca göre genişleten bu tok gözlü gönül adamının bestelerde halâ yaşayan şiirleri, başarılı gazelleri, şarkıları, müstezatlardı vardır. Her yaz irade ile bir şarkı tanzim eder ve Sultan

or the fixed allowance of 10% of the amount of money involved in a case of inheritance, was decided upon in 1931, but never took effect during the colonial period. The *penghulu* and his staff gained their income only from a small allowance as advisers to general courts of justice and from free gifts presented to them as heads of mosques and judges in religious courts.

Since the independence of the Indonesian Republic and the creation of a Ministry of Religious Affairs (1946), the title of *penghulu* has been officially abolished. His tasks in the field of religious courts have been taken over by the *Kepala Pengadilan Agama*, head of the religious courts in a district (*kabupaten*), while his tasks as administrator of marriages, divorces and reconciliations are committed to the *Kepala Kantor Urusan Agama*, head of the local branch of the Ministry of Religion on the sub-district level (*kecamatan*) and his staff. The administration of mosques has commonly become a private undertaking, not directly related to the government. Many Muslims, however, are still using the officially abolished term for the *Kepala Kantor Urusan Agama* in his function as administrator of marriages.

In 1974 the parliament of the Republic of Indonesia passed a bill on marriage which strengthened the position of the personnel of the Ministry of Religion, because all cases of divorce now had also to be consented to by this part of the bureaucracy. During the 1980s, the Ministry of Religion carried out an extensive survey concerning the procedures at religious courts, and in 1989 the parliament passed a bill on religious courts, where the subordination of these courts to the general courts was abolished; the former no longer need the approbation of the latter. Also, the differences between Java-Madura and the (outer) islands were abolished by the laws of 1974 and 1989, which meant the ultimate centralisation of the Islamic administration.

Bibliography: A.H. van Ophuysen, *De Huwelijksordonnantie en hare uitvoering*, Leiden 1907; *Adat-rechtbundels* nos. 28 and 29, 's-Gravenhage 1927-8; J.J. van de Velde, *De godsdienstige rechtspraak in Nederlandsch-Indië*, Leiden 1928; J. Prins, *Adat en islamitische plichtenleer in Indonesië*, 's-Gravenhage 1954; D. Lev, *Islamic courts in Indonesia*, Berkeley and Los Angeles, 1972; J. Prins, *De Indonesische huwelijkswet van 1974*, Nijmegen 1977; Deliar Noer, *The administration of Islam in Indonesia*, Ithaca, N.Y. 1978; H. Zaini Ahmad Noeh and H. Abdul Basit Adnan, *Sejarah Singkat Pengadilan Agama Islam di Indonesia*, Surabaya 1983 (first ed. 1980); M.B. Hooker, *Islamic law in South-East Asia*, Oxford 1984; S. Pompe, *A short note on some recent developments with regard to mixed marriages in Indonesia*, in *BTLV*, cxlvii (1991), 261-72. (K.A. STEENBRINK)

PERA [see ISTANBUL].

PERAK, a sultanate on the west coast of the Malay peninsula. It became politically independent in the early 16th century following the fall of its overlord Malacca [q.v.] to the Portuguese in 1511. Sometime after 1528, the elder son of the refugee Malacca sultan fled to Perak where the people accepted him as ruler. Perak was already known for its extensive tin deposits, and under this new régime it began to expand economically. But although it inherited many of Malacca's cultural traditions, including adherence to Sunnī Islam and Shāfi'ī law, Perak never developed into a similar Muslim centre because it remained a distribution point for tin and jungle products rather than being fully integrated into the international Islamic trade network.

The 18th century court text, the *Misa Melayu*,

nonetheless suggests that by this time a loose Islamic hierarchy was already developing. Like other Malay courts, Perak attracted a number of Ḥāḡramī Sayyid migrants who were accorded great respect and who have been seen as a powerful impetus to the growth of religious orthodoxy. However, the ability of the Perak court to act as a patron of Islam diminished sharply from about 1800 because of a series of succession disputes, invasion by neighbouring states, and a growing Chinese mining population. In 1874, one of the contenders for the throne signed the Pangkor Treaty with the British, which obliged him to accept a Resident whose advice he was to follow in all matters "except custom and religion". But this secular-religious distinction proved impossible to maintain because Islam was so much a part of Malay life. In order to facilitate their own administration, British advisors, through the sultan and the State Council, actively fostered the clarification of Malay Islamic law and the establishment of a statewide religious hierarchy and court system. In the development of Malay Islam during the colonial period, Perak is important because many measures were initially introduced here and later adopted in the other Malay states.

When the Federation of Malaya (later Malaysia [q.v.]) gained independence in 1957, each state was given responsibility for administering Islamic law. In Perak, as in the other Malay states, Islam was confirmed as the state religion, headed by the sultan who acts in consultation with the Majlis Agama Islam dan Adat Melayu (Council of Religion and Malay Custom). The Majlis is empowered to issue *fatwas* and through its executive arm, the Religious Affairs Department, supervises matters such as the collection of *zakat* and *fitrah*, and the teaching of Islamic doctrine. A system of *syariah* (*shari'a* [q.v.]) law courts is maintained to deal with religious offences committed by Muslims. Like the rest of Malaysia, however, Perak stops short of being a fully Islamic state because of the necessity of accommodating its considerable non-Muslim population.

Bibliography: Barbara Watson Andaya, *Perak, the Abode of Grace: a study of an eighteenth century Malay state*, Kuala Lumpur 1979; T.F. Willer, *Religious administrative development in colonial Malay states, 1874-1941*, Ph.D. thesis, University of Michigan 1975, unpubl.; Moshe Yegar, *Islam and Islamic institutions in British Malaya; policies and implementation*, Jerusalem 1979; M.B. Hooker, *Islamic law in South-East Asia*, Singapore 1984.

(BARBARA WATSON ANDAYA)

PERIM [see MAYYŪN].

PERTEW PASHA, the name of two Ottoman statesmen.

I. **PERTEW MEHMET PASHA**, Ottoman admiral and *wezir*, started his career on the staff of the imperial harem, became *kapudî bashi* [see KAPUDÎ], later Agha of the Janissaries, and in 962/1555 he was advanced to the rank of *wezir*; in 968/1561 he was appointed third *wezir*, in 982/1574 second *wezir* and finally commander (*serdār*) of the imperial fleet under the *kapudan pasha* Mu'edhdhin-zāde 'Alī Pasha. He had fought at the Battle of Lepanto [see AVNABAKHTĪ]. He later fell into disgrace and died in Istanbul, where he was buried in his own *türbe* in the cemetery of Eyyüb.

Bibliography: J. von Hammer, *GOR*, iii, 382, 438; Mehmed Thüreyyā, *Sid̄ill-i 'otmāni*, ii, 37-8.

II. **PERTEW MEHMET SA'ID PASHA**, Ottoman dignitary and poet (1785-1837). He was of Tatar descent and was born in the village of Daridja near Urmiya. In his early youth he came to the capital

160062
PERTEW MEHMET
SAID PASHA

Dergi / Klasik
Kütüphanesinde Mevcuttur

20 OCAK 1994

**FACTIONAL RIVALRY IN OTTOMAN ISTANBUL:
THE FALL OF PERTEV PAŞA, 1837**

Carter Vaughn Findley
(Ohio State University)

One of the most prominent features of traditional scribal career patterns was the politicization of the higher ranks. This phenomenon had many dimensions. The most distinctive, in a culturally conservative patrimonial polity, was the way political activity revolved around issues of personality and unconditional personal loyalty, rather than substantive policy questions. This personalization of politics produced a pattern of factionalism organized around the households and patronage-networks of prominent figures. The ultimate expressions of personalism were, of course, the emphasis on subservience (*ubudiyet*) to the sultan and the bitter personal rivalries of those in position to contend for his favor. Policy issues and interservice rivalries were often at work in factional conflicts, but tended to remain secondary to issues of personal loyalty. This subordination contrasts with the more characteristic present-day pattern—which began to appear among the Ottomans, too, in the nineteenth century—where issues of policy and ideology assume at least ostensible priority over personal bonds.¹

In the interest of a better understanding of the social history of the scribal elites, this essay attempts a case study of one of the most celebrated rivalries, that of Âkif and Pertev Paşas, climaxing with the fall of the latter in 1837. The documentation so far available is imperfect, but gives insight into the nature of the political game at a time when it was beginning to assume new forms, a process to which the Âkif-Pertev clash provided a major stimulus.

Pertev (1785-1837), the central figure and victim in the story, came from a family that professed to be of prophetic descent and to have migrated, over generations, from the Hijaz to Istanbul via the Crimea. He rose through the bureaus of the Sublime Porte, serving first in the Office of the Imperial Divan, then in the Offices of the Corresponding Secretary (*Mektubi*) and the Receiver (*Amedi*), before serving as chief scribe (*reis ül-küttab*) from 1827 to 1830.² From that post, he went on to serve as steward (*kahya*) to the grand vezir, a post transformed into that of minister for civil affairs (*umur-ı mülkiye nazırı*) in 1835, following which he retained the post in this “modernized” form until his fall in 1837. Along the way, Pertev performed some important special missions. He accompanied his patron, Galib Efendi (Paşa) to Bucharest in 1811 and headed a mission to Egypt in 1830 to solve problems pertaining to Crete and Ottoman-Egyptian relations.

¹The research presented here is part of that for my projected book on “Civil Servants of an Islamic Sultanate: The Social History of Ottoman Civil Officialdom.” I am especially indebted to Professor Halil İnalcık for calling my attention to the political struggles associated with the beginning of the Tanzimat, particularly those of Mustafa Reşid and Husrev Paşas.

²Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (Istanbul, 1969 printing, 1301-1308). Relying on both written and oral sources, including information from family members, İnal’s accounts of Âkif and Pertev are the most detailed. Some of the information gathered from descendants may not be entirely factual, but the same is true of the reports in contemporary documents, many of them based on second-hand sources. For identification of the various bureaucratic offices discussed in this essay, see Carter V. Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire* (Princeton, 1980), 69ff.